

فرامین شاهانه

۶ فروردین ۱۳۹۴ ساعت ۱۱:۳۲

کتاب «بررسی فرمان نویسی دوره اول قاجار» به قلم علی سام، محقق اسناد و مدارک آرشیوی در چهار فصل با عناوین «شناخت ویژگی های محتوایی و شکلی فرمان های دوره اول قاجار»، «فرمان نویسی در عهد قاجار»، «اصحاب فرمان نویسی در عهد قاجاریه» و «فرمان های قاجاریه» تهیه و تنظیم شده است.

آن چه در تاریخ، مبنای شکل گیری مشروطه شناخته شده، صدور فرمان تاسیس مجلس در مرداد ۱۲۸۵ هجری شمسی است. تحصن مشروطه خواهان در تیرماه این سال ابعاد گسترده ای یافت، آن چنان که مظفرالدین شاه قاجار در ۱۴ مرداد، فرمان برقراری حکومت مشروطه را صادر کرد. هشتم دی ۱۲۸۵، نخستین قانون اساسی ایران با عنوان «نظام نامه سیاسی» مشتمل بر ۵۱ اصل تدوین شد و به امضای شاه رسید. این قانون در حقیقت گزیده ای از قوانین اساسی کشورهای بلژیک، فرانسه و بلغارستان بود و با امضای شاه، صورت قانونی یافت. ۱۰ روز پس از این رویداد مظفرالدین شاه ۱۸ دی ۱۲۸۵ درگذشت.

در این فرمان که خطاب به مشیرالدوله صدراعظم صادر شد، آمده است: «... در این موقع که رای همایون ملوکانه ما بدان تعلق گرفت که برای رفاهیت و آسودگی قاطبه اهالی ایران و تشیید و تایید مبانی دولت، اصلاحات مقتضیه به مرور در دوایر دولتی و مملکتی به موقع اجرا گذارده شود، چنان مصمم شدیم که مجلسی از منتخبین شاهزادگان و علما و اعیان و اشراف و ملاکین و تجار و اصناف به انتخاب طبقات مرقومه در دارالخلافه تهران تشکیل و تنظیم شود... و در کمال امنیت و اطمینان عقاید خودشان را در خیر دولت و ملت و مصالح عامه و احتیاجات مهمه قاطبه اهالی مملکت به توسط شخص اول دولت به عرض برسانند که به صحه مبارکه موشح و به موقع اجرا گذارده شود...»

این نظام نامه یکی از مهم ترین اسناد مشروطه به شمار می رود که برای مورخان و محققان اسناد و مدارک تاریخی اهمیت بسیاری دارد. پژوهشگرانی که در زمینه اسناد مطالعه می کنند، می دانند که خواندن این گونه اسناد تا چه اندازه دشوار و وقت گیر است. چراکه این سندها مربوط به روزگارانی هستند که با روزگار ما از لحاظ خط، انشاء، اصطلاح، قلم و شیوه، بسیار متفاوت است و همین تفاوت ها کار خواندن صحیح این اسناد را دشوار می کند.

کار بر هر سند نیاز به آموزش و تجربه دارد و نقش مهمی در این زمینه ایفا می کند و با بیان ویژگی های محتوایی و شکلی اسناد به صورت منسجم محققان و علاقه مندان این حوزه را در شناخت اسناد هر دوره تاریخی یاری می رساند. «بررسی فرمان نویسی دوره اول قاجار» تالیف علی سام یکی از کتاب هایی به شمار می آید که اخیراً منتشر شده است. این کتاب بیانی جامع و علمی از فرمان های این دوره تاریخی دارد و در چارچوب منسجمی چگونگی فرمان نویسی این دوره تاریخی را بررسی می کند.

کتاب «بررسی فرمان نویسی دوره اول قاجار» به قلم علی سام، محقق اسناد و مدارک آرشیوی در چهار فصل با عناوین «شناخت ویژگی های محتوایی و شکلی فرمان های دوره اول قاجار»، «فرمان نویسی در عهد قاجار»، «اصحاب فرمان نویسی در عهد قاجاریه» و «فرمان های قاجاریه» تهیه و تنظیم شده است.

کتاب «بررسی فرمان نویسی دوره اول قاجار» به قلم علی سام، محقق اسناد و مدارک آرشیوی در چهار فصل با عناوین «شناخت ویژگی های محتوایی و شکلی فرمان های دوره اول قاجار»، «فرمان نویسی در عهد قاجار»، «اصحاب فرمان نویسی در عهد قاجاریه» و «فرمان های قاجاریه» تهیه و تنظیم شده است.

نخستین فصل کتاب به بررسی شکل ظاهری فرمان و محتوای آن می پردازد. به این صورت که یک برگ فرمان دارای چه ویژگی های ظاهری بوده و در این زمینه به بیان مهر، طغرا، تحمیدیه و تذهیب پرداخته است. در ادامه نیز چارچوب نگارشی فرمان ها را بررسی می کند.

فصل بعدی چگونگی نگارش فرمان را مورد بررسی قرار می دهد و مشخص می کند که یک برگ سند چگونه تولید شده و از کجا کاغذ سند تهیه و سپس تذهیب و صیقل کاری کاغذ سند چگونه بوده است و این که چه افرادی در امر تهیه کاغذ سند دخیل بودند.

در فصل سوم، نویسندگان با استفاده از اسناد تاریخی مشخص می کنند که چه افرادی در امر نگارش و صدور فرمان دخیل بودند. براساس این کتاب افرادی همچون منشی، منشی الممالک، مذهب و مهرداد به نگارش فرمان می پرداختند و در امر صدور فرمان نیز صاحب منصبانی مانند صدراعظم، پادشاه، مستوفی، مستوفی الممالک و زیردستانش دست داشتند.

در فصل پایانی کتاب نیز نمونه اسناد و متن بازخوانی آن ها آورده شده است تا خوانندگان کتاب را به طور عملی با شکل فرمان و متن آن آشنا کند. این فصل دربردارنده ۱۱ نمونه فرمان نویافته از پادشاهان دوره اول قاجار با مضامینی همچون اعطای تیول، ابراز دستورات خطابی و امر و نهی بابت برخی امور مانند لشکرکشی ها و چگونگی برخورد با مخالفان، فرمان انتصاب افراد به مناصب دولتی، اعطای القاب و نشان حکومتی، معافیت مالیاتی، تعیین میزان مالیات و بیان دستورالعمل ها به حکام ولایات است.

در بخشی از کتاب درباره فرمان های دوره قاجار آمده است: «فرمان های دوره قاجار را می توان به دو دسته متمایز تقسیم کرد. دسته اول، آن هایی هستند که مضمون آن ها اعطای القاب و واگذاری مناصب و مشاغل بوده است. بر این گونه فرمان ها تا زمان مظفردالدین شاه معمولاً طعرا می کشیدند. دسته دوم فرمان های خطابی و متضمن دستورالعمل ها، توصیه ها، سفارش ها، و ارایه طریق ها بوده و این دسته پس از ذکر عنوان و خطاب با کلمه «بداند» آغاز می شدند و طعرا نداشتند.»

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۰۵۰۹/شاهانه-فرامین/>